

УДК 340

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.1.20>

ПРИНЦИПИ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Назаренко О.А.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-8496-9940

Назаренко О.А. Принципи правотворчої діяльності: теоретико-правова характеристика.

У статті здійснюється теоретико-правова характеристика принципів правотворчої діяльності, зокрема зосереджується увага на визначенні розуміння правотворчої діяльності з нормативної позиції та наукових підходів, розкритті притаманних для неї різновидів принципів закріплених у законодавстві, які забезпечують процеси її реалізації. Оскільки, кожен з них слугує основою для формування якісного та ефективного законодавства, яке ставить собі за мету уникнення різного роду прогалин та колізій.

Зазначається, що правотворча діяльність представляється такою діяльністю, яка здійснюється відповідними суб'єктами до яких належать органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи та інші суб'єкти, які передбачені законом щодо видання нормативних актів. Кожен з них приймає нормативно-правові акти різної юридичної сили, зокрема закони та підзаконні нормативні акти, які посідають відповідне місце в ієрархії законодавства.

Детально розкривається значення принципів правотворчої діяльності, зокрема відмічається, що кожна демократична та правова держава не може обійтись без них в процесі прийняття нормативно-правових актів. Автором був взятий за основу перелік принципів визначених законодавцем, зокрема здійснено характеристику принципу верховенства права, який полягає у реалізації основних ідей, уявлень про цінність та ідеали норм права, а також частково включає принцип законності, що передбачає дотримання законів, принцип юридичної визначеності, який вимагає чіткого формулювання змісту норм права, принцип запобігання зловживанню повноваженнями, який спрямований на недопущення прийняття протиправних рішень, принцип рівності та недискримінації стосовно забезпечення однакових умов для реалізації прав та свобод людини, принцип доступу до правосуддя щодо непорушності реалізації права людини на звернення до суду. Окремо, розглядаються принцип пріоритетності утвердження прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів, які мають особливе суспільно-політичне значення. Також, здійснено аналіз принципів демократизму, пропорційності, необхідності та обґрунтованості, системності, науковості, ресурсної забезпеченості. Визначено, що всі закріплені принципи у своїй сукупності спрямовані на забезпечення інтересів суспільства та встановлення порядку в сфері правотворчої діяльності.

Ключові слова: правотворча діяльність, суб'єкти правотворчої діяльності, принципи правотворчої діяльності, принцип верховенства права, пріоритетність утвердження прав і свобод людини, міжнародні стандарти, демократичність, пропорційність, необхідність та обґрунтованість, системність, наукове забезпечення, ресурсна забезпеченість.

Nazarenko O.A. Principles of law-making activity: theoretical and legal characteristics.

The article provides a theoretical and legal description of the principles of law-making activity, in particular, it focuses on defining the understanding of law-making activity from a normative and scientific perspective, revealing the inherent varieties of principles enshrined in legislation that ensure the processes of its implementation. Since each of them serves as the basis for the formation of high-quality and effective legislation, which aims to avoid various kinds of gaps and conflicts.

It is noted that law-making activity is an activity carried out by relevant entities, which include state authorities, local self-government bodies, their officials and other entities provided for by law in relation to the issuance of regulatory acts. Each of them adopts regulatory acts of varying legal force, in particular laws and subordinate regulatory acts, which occupy a corresponding place in the hierarchy of legislation.

The importance of the principles of law-making is revealed in detail, in particular, it is noted that every democratic and legal state cannot do without them in the process of adopting regulatory legal acts. The author took as a basis the list of principles defined by the legislator, namely, the characterization of the principle of the rule of law, which consists in the implementation of the basic ideas, ideas about the value and ideals of legal norms, and also partially includes the principle of legality, which provides for compliance with laws, the principle of legal certainty, which requires a clear formulation of the content of legal norms, the principle of preventing abuse of power, which is aimed at preventing the adoption of unlawful decisions, the principle of equality and non-discrimination regarding the provision of equal conditions for the implementation of human rights and freedoms, the principle of access to justice regarding the inviolability of the implementation of the human right to appeal to court. Separately, the principle of priority of the establishment of human rights and freedoms, compliance with international standards, which have special socio-political significance, is considered. Also, an analysis of the principles of democracy, proportionality, necessity and justification, systematicity, scientificity, and resource availability was carried out. It was determined that all the established principles in their entirety are aimed at ensuring the interests of society and establishing order in the sphere of law-making activity.

Key words: law-making activity, subjects of law-making activity, principles of law-making activity, principle of rule of law, priority of affirmation of human rights and freedoms, international standards, democracy, proportionality, necessity and justification, systematicity, scientific support, resource availability.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в сучасній юридичній науці продовжують втілюватись в життя різні наукові дослідження, які стосуються проблемних питань пов'язаних з таким значимим для держави та суспільства явищем, як правотворча діяльність. Зокрема, рівень якості та ефективності її здійснення залежить від фахової компетенції значної кількості уповноважених на те владних суб'єктів. Оскільки, саме держава в особі своїх владних органів, їх посадових осіб, за участі органів місцевого самоврядування, інших визначених Конституцією та законом суб'єктів правотворчої діяльності, громадянського суспільства втілюють дійсну політику правової досконалості. У зв'язку з чим виникає потреба поглянути не тільки на професійний аспект роботи згаданих вище суб'єктів, але й наголосити на значимості наявності у них правової культури, правосвідомості та моралі. Як наслідок, не потрібно забувати, що результатом уособлення їх вище зазначених професійних властивостей будуть видані ними законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти від яких залежатиме характер організації всіх напрямів життєдіяльності суспільства. Також, важливо пам'ятати, що для забезпечення функціонування демократичної політичної системи важливе значення посідає саме система законодавства. Як наслідок, звертаємось до правотворчої діяльності, яка в процесі власної реалізації за допомогою відповідних принципів повинна забезпечити легальність всіх законотворчих та нормотворчих процесів, які відбуваються в державі. Здійснення якісного контролю над ними видається достатньо проблематичним завданням, яке потребує подальшої щільної уваги до свого розв'язання. Актуальним залишається питання забезпечення існування надійної ієрархії нормативно-правових актів, які загалом мають бути підготовлені на достатньо кваліфікованому юридичному рівні, відповідати та не суперечити Конституції, забезпечувати дотримання субординації, а також не містити різного роду розбіжностей та прогалів. Оскільки, саме протиріччя негативно впливають на загальний стан законодавства, тим самим ставлять більші високі вимоги до правотворчості, яка має не тільки уникати можливості їх утворення, але й забезпечувати шляхи ліквідації у разі потреби.

Таким чином, потрібно наголосити на значенні принципів правотворчої діяльності, які приймають безпосередню участь в процесі прийняття законів та підзаконних актів, а також підкріплюють своїм існуванням фундамент непохитності юридичної сили всіх нормативно-правових актів. Саме тому, важливо розкрити їх зміст та значення для роботи суб'єктів правотворчої діяльності, а також цінність при прийнятті якісних нормативно-правових актів.

Мета дослідження – здійснити теоретико-правову характеристику принципів правотворчої діяльності, зокрема розкрити загальне уявлення про правотворчу діяльність через нормативне закріплення, різні наукові підходи до особливостей її розуміння та сутності кожного з існуючих видів притаманних для неї принципів, а також відобразити вплив на стан суспільного життя.

Стан опрацювання проблематики. В юридичній науці питанням про принципи правотворчої діяльності протягом тривалого часу цікавились різні вчені, які присвятили їм значну кількість наукових праць. Так, теоретико-правову основу дослідження складають праці таких учених-правників: Кот О.О., Колодій А.М., Риндюк В.І., Гусаров С.М., Чабур С.В., Луць Л.А., Томкіна О.О., Плавич В.П., Плавич С.В., Погорєлова З.О., Юшкевич І.О та багато інших. Враховуючи численну кількість наукових праць, які пов'язані з дослідженням принципів правотворчої діяльності можна зазначити, що у сучасній юридичній теорії їй досі залишається актуальною потреба у подальшому її дослідженні.

Виклад основного матеріалу. Особливе значення в процесі реалізації тенденцій демократичного розвитку держави та громадянського суспільства відіграють питання пов'язані зі здійсненням правотворчої діяльності. Разом вони покликані забезпечити прийняття якісних та ефективних нормативно-правових актів, які надійно врегульовуватимуть різні сфери суспільного життя. Також, відображати собою масштабний та тривалий процес роботи компетентних, уповноважених суб'єктів у сфері підготовки та видання законів і підзаконних нормативних актів. Так, кожен з них повинен дотримуватись певних принципів, зокрема при вчиненні правотворчих дій в незалежності від його місця в ієрархії органів влади. Саме принципи правотворчої діяльності відіграють ключове значення для прийняття кваліфікованих нормативно-правових актів, які будуть відповідати правам і свободам людини, її інтересам та соціальним цінностям.

Так, перш ніж перейти до розгляду принципів правотворчої діяльності необхідно звернутись до ч. 1 ст. 2 Закону України «Про правотворчу діяльність», у якому зазначено: правотворча діяльність – це діяльність, що здійснюється суб'єктом, визначеного статтею 4 цього Закону, з метою: 1) планування розроблення та прийняття (видання) нормативно-правових актів; 2) розроблення проектів нормативно-правових актів; 3) прийняття (видання) нормативно-правових актів; 4) ведення обліку нормативно-правових актів; 5) здійснення правового моніторингу. Так, відповідно до ч. 2 ст. 4 Закону України «Про правотворчу діяльність» передбачено, що суб'єктами правотворчої діяльності є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи та інші суб'єкти, наділені Конституцією України та (або) законом повноваженнями щодо прийняття (видання) нормативно-правових актів [1]. З наукової точки зору, зокрема В.І. Риндюк пропонує загальне уявлення про правотворчу діяльність, як таку діяльність, що здійснюється органами публічної влади (органами місцевого самоврядування та органами державної влади), змістом якої є реалізація їхніх (владних) державно-владних повноважень щодо ухвалення загальнообов'язкових рішень у юридичній формі підзаконних та законодавчих актів, способом здійснення цієї діяльності є правотворча техніка, об'єктом – законодавство, результатом – новий якісний стан законодавства (щодо форми та/або змісту), а метою – належний у суспільстві правопорядок, умовою встановлення якого є ефективне та якісне законодавство [2, с. 141]. Також, С.М. Гусаров вважає, що мета, зміст та результати правотворчої діяльності зумовлюється різного роду факторами, які існують у різних сферах суспільства, серед яких: правова культура населення, рівень розвитку державно-правових інститутів, форма державного правління, режиму, устрою, характер ментальності суспільства. Від урахування цих факторів залежить ефективність правотворчої діяльності, а також принципів правотворчої діяльності, додержання яких допомагає уникати створення неефективних правових норм та помилок та, крім цього, сприяє підвищенню правової культури юридичних та фізичних осіб [3, с. 45]. Як зазначає Н.С. Кузнецова нові нормативно-правові акти формуються не лише у процесі правотворчості, зокрема, які містять норми права, що ліквідують наявні прогалини у правовому регулюванні суспільних відносин, забезпечуючи функцію їх актуальної правової регламентації, а й через внесення необхідних змін до чинних актів, якими усуваються застарілі механізми та протиріччя між окремими правовими нормами [4, с. 7]. Таким чином, варто відмітити, що правотворча діяльність представляє собою досить об'ємне та потужне правове явище, яке охоплює значну кількість учасників правотворчої діяльності, зокрема, як передбачено у ч. 1 ст. 4 Закону України «Про правотворчу діяльність» до них відносяться: 1) суб'єкт правотворчої діяльності; 2) суб'єкт правотворчої ініціативи; 3) суб'єкт забезпечення правотворчої діяльності; 4) заінтересовані особи [1]. Кожен з них має власні компетенції, які реалізуються не тільки в

можливості встановлених суб'єктів правотворчої діяльності на видання нормативних актів, але й у залученні інших учасників, органів влади, які передбачені у відповідності до Конституції та закону, зокрема мова йде про суб'єктів правотворчої ініціативи, окремо суб'єктів забезпечення правотворчої діяльності, що стосується виконання різних завдань допоміжними органами експертного, наукового, консультативного та іншого характеру, а також приєднання зацікавлених фізичних та юридичних осіб на яких буде впливати прийнятий нормативно-правовий акт.

Разом з тим, варто окремо зосередити увагу на розгляді саме принципів правотворчої діяльності, оскільки прийняття законів та підзаконних нормативно-правових актів представляють собою певні процеси, які мають бути реалізовані за їх безпосередньою участю. Крім того, беззаперечним є той факт, що будь-яка сучасна демократична та правова держава має здійснювати свою правотворчу діяльність на підставі основоположних принципів, які визначають характерні, специфічні особливості та напрямлення для роботи у цій сфері. Для правотворчої діяльності притаманна значна кількість принципів, які містяться у сучасному законодавстві та представляють різні підходи до їх виокремлення у науковій літературі. Так, зазначається, що під принципами у правотворчій діяльності розуміються положення та ідеї, які покладені в основу всієї правотворчості, є невід'ємними від неї та забезпечують її ефективність [5, с. 65]. За основу візьмемо ст. 3 Закону України «Про правотворчу діяльність» відповідно до якої правотворча діяльність здійснюється відповідно до таких принципів: 1) верховенства права, що включає але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживання повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя; 2) пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини; 3) демократичності; 4) пропорційності; 5) необхідності та обґрунтованості; 6) системності; 7) наукового забезпечення; 8) ресурсної забезпеченості [1]. Надалі потрібно більш детально зупинитись на зазначених законодавцем принципах правотворчої діяльності. Так, перш за все варто розпочати з розкриття принципу верховенства права, який закріплений у ст. 8 Конституції та містить положення про те, що в Україні визнається та діє принцип верховенства права [6]. З наукової точки зору, як зазначає С. В. Чабур верховенство права представляється одним з фундаментальних принципів правотворчості, визначає загальну спрямованість та її зміст. Також, відмічається, що насамперед правотворча діяльність органів державної влади повинна ґрунтуватись на конституційних положеннях та нормах інших законів України, зокрема вони повинні враховувати ієрархію нормативно-правових актів у своїй правозастосовній діяльності [5, с. 69]. Також, варто погодитись з позицією, яку висловлюють В.М. Казарян, В.В. Зернюк, Д.Є. Лазовський про те, що верховенство права можна розкрити, як комплексний принцип права, що ґрунтується на загальноновизнаних правових цінностях, об'єднує загальні принципи права як засадничі обов'язкові вимоги до нормотворчості, правового регулювання, реалізації та застосування права й має на меті обмеження свавілля державної влади і захист прав людини [7, с. 51]. У правотворчій діяльності мета принципу верховенства права полягає в утвердженні такого правопорядку, який обмежує абсолютизм державної влади, ставить її під контроль суспільства, створюючи для цього відповідні правові механізми [8, с. 84]. Висвітлений принцип дійсно посідає особливе значення для реалізації процесів правотворчої діяльності, оскільки вимагає дотримання основних ідей, уявлень про цінність та ідеали норм права, відображення засад справедливості в положеннях законодавства.

Стосовно принципу законності, як зазначають В.П. Плавич та С.В. Плавич всі дії суб'єктів правотворчої діяльності без винятку відбуваються на підставі законодавства та в межах загально визначених конституційних норм. Проте, визначаючи поняття законності правотворчої діяльності, його застосовують широкому та вузькому значеннях. Так, у першому випадку мова йде про відповідність правотворчості загальним конституційним принципам правової та демократичної держави, а у іншому, більш вузькому значенні представляє насамперед, дотримання законодавчої процедури (порядок розробки, обговорення, прийняття та оприлюднення нормативно-правових актів), а також дотримання ієрархії правових актів [8, с. 84]. Також, Є.С. Шуберт важливо під час нормопроєкування (складання) нормативно-правових актів додержуватись їх ієрархії та ухвалення законним шляхом відповідно до конституційно закріпленого процесу правотворчості. Не лише забезпечення верховенства Конституції в процесі правотворчості передбачає принцип законності, але й наявність механізму перевірки Конституційним Судом нормативно-правових актів щодо відповідності їх Конституції [9, с. 171]. Таким чином, принцип законності вимагає перш за все дотримання законів, а це означає, що процедура та кінцевий результат у вигляді прийняття

нормативно-правових актів має відповідати Конституції та не суперечити положенням чинного законодавства.

Розглядаючи принцип юридичної визначеності варто зазначити, що він представляє собою структурну частину принципу верховенства права, який вважається одним з ключових принципів права. Так, на думку У.Б. Андрусів та С.Є. Федик в широкому розумінні принцип юридичної визначеності потрібно розглядати, як сукупність вимог до організації та функціонування правової системи з метою забезпечення стабільного правового становища особи та її захисту від можливих проявів свавілля, шляхом вдосконалення процесів правотворчості та правозастосування [10, с. 19]. Такі вимоги розподіляють на три групи: до визначення законодавства, до визначеності повноважень та до визначеності судових рішень. Вимоги до визначеності законодавства – чітке формулювання правової норми; чітке формулювання умов, за яких здійснюється обмеження чи позбавлення свободи; обов'язковість оприлюднення нормативно-правових актів; недопущення внесення непередбачуваних змін до законодавства; несуперечність та стабільність правових норм. Вимоги до визначеності повноважень – чіткій розподіл повноважень між гілками державної влади; спеціально-дозвільний тип правового регулювання діяльності органів державної влади; чітке визначення дискреційних повноважень та їх винятково законодавче закріплення. Вимоги до визначеності судових рішень – визначений їх характер; неможливість скасування остаточного судового рішення, їх виконання; однозначність (послідовність) правозастосування [11, с. 23-24]. Так, можна побачити, що принцип юридичної визначеності полягає у чіткому та однозначному формулюванні змісту норм права, недопущенні різних суперечностей між ними, як наслідок відсутність можливості притягнення до відповідальності без дотримання процедури передбаченої їх приписами.

Принцип запобігання зловживанню повноваженнями будучи складовою принципу верховенства права міститься у ч. 2 ст. 19 Конституції України, де зазначається, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у способи, що передбачені Конституцією та законами України [6]. В теорії права зловживання правами та повноваженнями також не відносяться до правопорушень. У загальній теорії права зловживання правом характеризують, як діяння правомочного суб'єкта, спрямоване на задоволення ним інтересу в межах свого суб'єктивного права, але в суперечності з призначенням суб'єктивного права та з використанням таких способів його реалізації, які виходять за законні межі здійснення і завдають шкоди іншим особам, порушуючи їх суб'єктивні права [12, с. 222]. Варто погодитись з думкою, яку висловлюють О.О. Кот та А. М. Колодій стосовно того, що як складник верховенства права, запобігання зловживанню повноваженнями, у правотворчій діяльності передбачає закріплення повноважень у спосіб, що унеможливує необґрунтовані, несправедливі, незаконні, а тим більше волюнтаристські та тоталітарні рішення [13, с. 23]. Даний принцип спрямований на недопущення прийняття протиправних рішень, які б могли негативно впливати на інтереси суспільства, а саме права і свободи громадян у демократичній державі.

Принцип рівності та недискримінації закріплюється у положеннях ст. 21 та 24 Конституції України [6] та активно досліджується сучасною наукою. Так, О.М. Бачинська висловлює думку, що хоч і є ці принципи близькими, але відрізняються за своєю суттю та мають різний зміст. Зокрема, якщо принцип рівності ґрунтується на створенні рівних умов для реалізації особою належних їй прав, то принцип недискримінації створює умови, за яких встановлюється неприпустимість обмежень прав та обов'язків людини залежно від соціальних та антропологічних ознак. Останній тісно пов'язаний не тільки з принципом рівності, а й із засадами об'єктивності, справедливості, поваги до прав людини, пропорційності та верховенства права [14, с. 167]. Також, варто погодитись з думкою, яку висловлює Б.В. Малишев щодо принципу недискримінації, який означає заборону необґрунтованого різного ставлення (встановлення винятків, розрізень, переваг, обмежень) до осіб, які перебувають в однаковій ситуації, або однакового підходу до осіб, які знаходяться в різних ситуаціях. Крім того, стосовно принципу рівності її можна представити формулою відповідно до якої: суб'єкти повинні перебувати лише за рівних умов в рівному становищі. Законодавець зобов'язаний у разі, якщо умови не є рівними запроваджувати різний правовий статус, надаючи переваги більш залежним та слабким суб'єктам з метою недопущення порушення принципу рівності та не допустити недобросовісної конкуренції [15, с. 27]. Зазначений принцип передбачає забезпечення однакових можливостей для реалізації прав та свобод людини і громадянина, а саме недопущення їх неправомірного обмеження в супереч їх інтересам.

Принцип доступу до правосуддя передбачений ч.1 та ч.2 ст. 55 Конституції України [6] права і свободи людини і громадянина захищаються судом. З наукової точки зору, як зазначає Р.М. Москаль забезпечення доступу до правосуддя слід розглядати як позитивне зобов'язання держави, якому кореспондує низка прав, а саме таких, як на недискримінаційне поводження, ефективний засіб правового захисту, справедливий суд тощо [16, с. 43]. Вчені П.В. Хотинець, І.Л. Невзоров, В.В. Лазарев дослідивши підходи Верховного Суду до юридичної природи категорії «доступ до правосуддя» було встановлено, що вона включає право розпочати судовий процес і брати в ньому участь; право звертатись до суду не може бути обмежене навіть у воєнний час; право на судовий захист може бути процесуальними нормами, але такі обмеження мають бути законними та ефективними і не повинні порушувати суть цього права [17, с. 385]. Принцип доступу до правосуддя посідає особливе місце в забезпеченні реалізації конституційних прав та свобод людини з метою непопущеності демократичних засад суспільного життя.

Принцип пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини відіграють особливу роль для функціонування держави та громадянського суспільства. У ч. 2 ст. 3 Конституції України [6] проголошується, що утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Як зазначає О.Г. Юшкевич принцип пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини є одним із ключових принципів правотворчої діяльності. Також, стверджує, що при розробці нових законодавчих актів чи внесенні змін до чинного законодавства, головною метою є захист та утвердження прав людини. Це забезпечує баланс між інтересами суспільства та держави, забезпечує реалізацію основних демократичних цінностей та зменшує ризики зловживань з боку влади [18, с. 167]. І.О. Наливайко та Н.А. Братішко зазначають, що міжнародні стандарти прав людини – це норми, що передбачають загальнодемократичні вимоги та обов'язки держав, які повинні з урахуванням особливостей свого суспільного ладу, національного розвитку бути втіленими в своїх системах [19, с. 416]. Реалізація даного принципу в процесі правотворчої діяльності покликана максимально позитивно впливати на стан формування законодавства, яке буде сприяти уніфікації підходів до налагодження надійного механізму по забезпеченню прав людини.

Наступним значимим принципом правотворчої діяльності є принцип демократичності. Так, в сучасній науці, як зазначає З.О. Погорелова демократизм розглядається, як фундаментальний принцип нормотворчої діяльності, який легітимує суб'єктів нормотворчості і створює основу для їх легальної діяльності. Народ України, відповідно до ст. 5 Конституції України, як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та місцевого самоврядування [20, с. 54-55]. Також, варто погодитись з думкою В.П. Плавич та С.В. Плавич, які зазначають, що основоположним принципом сучасної правотворчості є демократизм самої правотворчої процедури, який передбачає участь громадян, державних та недержавних організацій у процесі правотворчості, ступінь забезпечення демократичного порядку підготовки та прийняття правових актів: врахування суспільної думки й інтересів широких верств населення [8, с. 84]. Висвітлений принцип демократизму відображає значимість волі народу для забезпечення легального процесу видання нормативно-правових актів, які покликані відображати їх права та інтереси за допомогою належного виконання уповноваженими суб'єктами покладених на них обов'язків.

Принцип пропорційності в сучасній науковій думці посідає значиме місце. Так, варто підтримати позицію, яку висловлює Б.І. Чупира про те, що саме принцип пропорційності у правотворчості виконує функцію обмежувача державної влади, який покликаний запобігати прийняттю законів, які можуть створювати можливості надмірного втручання у права громадян. У правотворчій діяльності застосування принципу пропорційності передбачає: визначення меж допустимого обмеження прав з урахуванням конкретних обставин; оцінку ефективності запропонованих заходів; аналіз необхідності втручання у права та свободи [21, с. 151]. Важливість призначення принципу пропорційності полягає у встановленні гармонії між інтересами громадян та діяльністю представників влади, щоб уникнути порушення юридичного балансу у їх взаємовідносинах.

Характеризуючи принцип необхідності та обґрунтованості слід підтримати думку, яку висвітлюють О.О. Кот та А.М. Колодій з приводу того, що є всі підстави стверджувати, що принцип необхідності та обґрунтованості у правотворчій діяльності передбачає розробку та прийняття нормативно-правових актів, що є значущими, актуальними, об'єктивно зумовленими, такими, що

відповідають реальним суспільним відносинам і розраховані на їх охорону та сучасне врегулювання [13, с. 27]. Також, реалізація цього принципу має значення для забезпечення організації належного рівня роботи державних органів та впливає на якість дотримання прав і свобод людини.

Принцип системності спрямований на встановлення в процесі реалізації правотворчої діяльності забезпечення моніторингу за нормативно-правовими актами, які здійснюють врегулювання однакової сфери суспільних відносин з метою їх гармонізації та досягнення комплексного нормативного результату. Як зазначає З.О. Погорелова плановість нормотворчої діяльності має узгоджуватись з системністю, тобто, мова йде про зовнішню системність (внутрішня стосується викладення матеріалу в самому нормативному акті), а саме як про процес систематизації законодавства, про своєчасність прийняття усього комплексу нормативно-правових актів, зокрема врегулювання суспільних відносин, що потребують уточнення у зв'язку з новими реаліями та вимогами, а також своєчасного перегляду для видалення застарілих, неузгоджених приписів, які не відповідають своєму місцю у правовій системі [20, с. 57]. Таким чином, можна побачити, що дотримання принципу системності у правотворчій діяльності має дійсно значиме практичне значення для забезпечення якості, як самого законодавства, так і результатів його реалізації.

Принцип наукового забезпечення на сьогоднішній день набирає все більшої значимості для гарантування високої якості та ефективності нормативно-правових актів, які приймаються державою. Саме тому, важливо забезпечувати його існування в правотворчій діяльності. Варто підтримати думку, яку висловлює О.О. Томкіна, що принцип наукового забезпечення представляється якісним критерієм утілення в праві суспільних потреб та інтересів, оскільки вимагає вироблення об'єктивно зумовленого правотворчого рішення з урахуванням суспільних відносин, прогнозування відносин на найближчу та віддалену перспективи, особливостей реалізації їх цінностей у нормах права. Наукове забезпечення законотворчого процесу являє собою комплексний механізм, основним компонентами якого виступають такі види наукової діяльності, як науково-дослідницька, науково-методична, науково-консультаційна, науково-експертна [22, с. 44]. Науковий аспект має важливе значення для збагачення і удосконалення якості положень нормативно-правових актів та сприяє забезпеченню демократичного характеру їх прийняття.

Принцип ресурсної забезпеченості посідає не менш вагоме місце серед всіх вище зазначених принципів, оскільки відображає потребу у конкретних ресурсах для практичного виконання завдань органами державної влади та місцевого самоврядування. Зокрема, як стверджують О.О. Кот та А.М. Колодій правотворча діяльність буде плідною, ефективною, якісною, якщо буде забезпечена необхідним фінансовими, матеріальними, організаційним, кадровими, науковими та іншими заходами [13, с. 27]. Так, можна відзначити, що наявність ресурсного забезпечення покликана підтримувати належний рівень функціонування державних органів, зокрема у сфері правотворчої діяльності та підвищувати якість її реалізації.

Висновки. Отже, виходячи з всього вище викладеного, можна зазначити, що правотворча діяльність представляє собою сукупність різних передбачених законом владних суб'єктів, які уповноважені від її імені на видання законів та підзаконних нормативно-правових актів. Загалом, вона охоплює значну кількість учасників до яких, зокрема відносяться суб'єкт правотворчої діяльності, суб'єкт правотворчої ініціативи, суб'єкт забезпечення правотворчої діяльності, заінтересовані особи. Також, спрямована на ствердження, якості та ефективності нормативних актів, зокрема без створення колізій та прогалин. Крім того, вимагає дотримання принципів при функціонуванні процесів, що стосуються видання норм права, які впливають на загальний стан суспільного життя. Правотворча діяльність кожної сучасної демократичної держави не може здійснюватися без дотримання відповідних принципів, що містять основні положення та ідеї, які закладаються, як фундамент всіх правотворчих процесів. Зокрема, до таких основних принципів належать: принцип верховенства права, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя, пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини, демократичності, пропорційності, необхідності та обґрунтованості, системності, наукового забезпечення, ресурсної забезпеченості. Призначення кожного з цих принципів знайти своє відображення у правотворчій діяльності уповноважених владних суб'єктів, посприяти втіленню в положеннях законодавства ідей справедливості та підтриманню стабільного порядку в інтересах суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правотворчу діяльність: Закон України від 24 серпня 2023 року № 3354-ІХ. Дата оновлення: 19.04.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 18.01.2026).
2. Риндюк В.І. Правотворчість як вид юридичної діяльності: праксеологічний аспект. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2019. Випуск 4(44). С. 137-142. URL: <https://visnyk-ppsp.kpi.ua/article/view/199747/199939> (дата звернення: 18.01.2026).
3. Гусаров С. М. Поняття та сутність правотворчості в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 3 С. 38-46. URL: <https://visnik.dduvs.edu.ua/index.php/visnyk/issue/view/26/46> (дата звернення: 19.01.2026).
4. Правотворчість в Україні: перспективи законодавчого врегулювання: збірник наукових праць/ за заг.ред. О.О. Кота, А. Б. Гриняка, Н.В. Міловської. Одеса: Видавничий дім «Гельветика» 2022. 226 с.
5. Чабур С.В. Принципи правотворчості. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»* 2017. № 2. С. 64-74. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/2_2017/8.pdf (дата звернення: 19.01.2026).
6. Конституція України: Редакція від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.01.2026).
7. Казарян В. М., Зернюк В.В., Лазовський Д. Є. Генеза принципу верховенства права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 46-51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-8/10>.
8. Плавич В.П., Плавич С.В. Засадничі принципи правотворчої діяльності як основа її ефективності. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 83-87. <https://dspace.onu.edu.ua/handle/123456789/10301> URL: <https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/37d33ae1-47f7-4b81-8594-567f53af666b/content> (дата звернення: 21.01.2026).
9. Шуберт Є.С. Принципи підзаконної нормотворчості в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 4. С. 168-172. DOI: <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.4.29>.
10. Андрусів У.Б., Федик С.Є. Елементи принципу юридичної визначеності. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 19-16. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/183/168> (дата звернення: 21.01.2026).
11. Луць Л.А. Принцип правової визначеності: сучасний стан та перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 21-27. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/2>.
12. Бут Ю.А. Запобігання зловживанню повноваженнями як елемент верховенства права. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія: Право. Вип. 91. Ч. 4. С. 220-226. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.4.30>
13. Кот О.О., Колодій А.М. Принципи правотворчої діяльності згідно Закону України «Про правотворчу діяльність». *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. № 2. Том. 31. С. 15-33. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2024-31-2-15>.
14. Бачинська О.М. Співвідношення принципів недискримінації та рівності у праві. *Підприємництво. Господарство. Право*. 2017. № 9. С. 165-168. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/9/34.pdf> (дата звернення: 23.01.2026).
15. Малишев Б.В., Москалюк О.В. Застосування норм права (теорія і практика)/ За заг. ред. Б.В. Малишева. Київ: Реферат, 2010. 260 с.
16. Москаль Р.М. Вимоги верховенства права стосовно доступу до правосуддя. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2. (115). С. 36-49. DOI: <https://doi.org/10.33270/01201152.36>
17. Хотинець П.В., Невзоров І.Л., Лазарев В.В. Питання доступу до правосуддя в правових позиціях Конституційного Суду України та Верховного Суду. *Право та державне управління*. 2025. № 1. С. 381-387. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.1.53>.
18. Юшкевич І.О. Пріоритетність утвердження та забезпечення прав і свобод людини як принцип правотворчої діяльності. *Актуальні проблеми правотворчості в Україні: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції м. Вінниця, 29 листопада 2024*. Вінни-

- ця, 2024. С. 166-168. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/942e3003-1e6f-40ad-a0ef-552ed531b4bd/content> (дата звернення: 23.01.2026).
19. Наливайко О.І., Братішко Н.А. Поняття та особливості міжнародно-правових стандартів прав людини. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»* 2023. № 2. С. 411-416. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.71>.
 20. Погорелова З. О. Принципи нормотворчої діяльності органів державної влади. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2021. № 7. С. 52-60. DOI: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2021.7.52-60>.
 21. Чупира Б.І. Принцип пропорційності у правотворчій діяльності. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції м. Вінниця, 16 травня 2025р. Вінниця, 2025*. С. 150-152. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/23497> (дата звернення: 24.01.2026).
 22. Томкіна О.О. Наукове забезпечення законотворчого процесу як комплексний механізм. *Нове українське право*. 2022. № 5. С. 37-45. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.5.5>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 04.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026
Дата публікації: 05.03.2026

© Назаренко О.А., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0